הרישומים החבויים של זהרה דוגן

בשנת 2017, זהרה דוגן נשפטה לשנתיים ועשרה חודשים בבית הסוהר, עקב "תעמולה טרוריסטית וליבוי שנאה". דוגן היא אמנית ועיתונאית, שנאסרה בעקבות ציורה, המתאר את העיר נוסייבין (Nusaybin) עומדת בחרבונה, מקושטת בדגל טורקיה. שרלוט בלייכר כותבת על עבודות הכלא של האמנית,*הרישומים החבויים*, שהוצגו לציבור לראשונה בביאנלה הקודמת של ברלין.

מאמר מאת שרלוט בלייכר ספטמבר 11, 2022

BB11 Zehra Doğan_installation view_05 small.jpg

[1]
זהרה דוגן, רישומים חבויים (Dizî Xêzên), 2018-2020
עיפרון פחם ועט מרקר על גבי מכתב שנשלח אל האמנית. מבט הצבה (פרט, הביאנלה ה-11 של ברלין, מכון KW לאמנות עכשווית, 5.5-1.11.2020
באדיבות זהרה דוגן. צילום: סילקה בריל

דנגביי (dengbêj) הוא מונח כורדי המורכב מהמילים 'דנג' (קול) ו'ביי' (צורת ההווה של 'לספר'). זוהי מסורת סיפור סיפורים של הכורדים, שמשמשת להעברת נרטיבים מדור לדור בשפתם המושתקת.1 עבודתה של זהרה דוגן [2] *הרישומים החבויים* (*Xêzên Dizî*) היא תוצאה ממשית של מאמצי האמנית להעביר נרטיב שיספר את סיפור המאסר שלה ושל אחרים, כמו גם הרדיפה המתמשכת של העם הכורדי.

[3] BB11 Zehra Doğan_installation view_02 small.jpg

[4]
זהרה דוגן, רישומים חבויים (Dizî Xêzên), 2018-2020
עיפרון פחם ועט מרקר על גבי מכתב שנשלח אל האמנית מחברה. מבט הצבה (פרט, הביאנלה ה-11 של ברלין, מכון KW לאמנות עכשווית, 5.5-1.11.2020
באדיבות זהרה דוגן. צילום: סילקה בריל

זהרה דוגן היא אמנית כורדית, כותבת ואקטיביסטית ממדיארבקיר (Mediyarbakır) שבטורקיה, החיה כעת בלונדון. עבודתה העיתונאית הובילה אותה לעיר נוסייבין (Nusaybin) במחוז הכורדי בדרום מזרח טורקיה, שהייתה נתונה תחת עוצר בשנת 2016 עקב עימותים בין צבא טורקיה ומפלגת העובדים הכורדית (PKK). ציור של דוגן, המתאר את העיר ההרוסה מקושטת בדגלי טורקיה, הוא שהביא למעצרה. הציור מבוסס על תצלום שהיא ראתה ברשת האינטרנט. הוא שותף בידי חשבונות פרו-טורקיים שטענו לניצחון במערכה.[2]אחרי חמישה חודשי מעצר לפני משפט, היא שוחררה בפיקוח שופט, ונידונה בהמשך לשנתיים ועשרה חודשים בבית הסוהר אמד (Amed), עקב 'תעמולת טרור וחרחור שנאה'.[3]היא התחילה לעבוד על הרישומים החבויים במשך תקופת מאסר שנייה זו.

העבודה הוצגה לקהל לראשונה בביאנלה האחרונה של ברלין, במכון KW. טקסט הקיר שליווה את העבודה הצביע על כך שהטנקים הטורקיים בנוסייבין הם תוצרת גרמניה. המדיניות הגרמנית כלפי הפלישה הטורקית לאזורים כורדיים בצפון-מזרח סוריה ומכירות הנשק הנרחבות לטורקיה ספגו ביקורת בשנה האחרונה.[4] באוקטובר 2019, האמנית היטו שטיירל (Steyerl), והמומחית (Netirk) נטירק הייה והמוזיקאית הקולנועית ,(Jendreyko) ינדרייקו אנינה השחקנית עם בשיתוף

למדעי המדינה בילגין איאטה (Ayata) העלו מיצג שכונה*נשים למען רוג'בה* (*Women for Rojava*), שעסק בנושאים העומדים בפני הקהילה הכורדית באזורים הכורדיים של טורקיה וסוריה, וגם בפני הפליטים הכורדיים הנמצאים עכשיו בגרמניה. המיצג כלל דרישה של שטיירל שמוסדות אמנות גרמניים הנתמכים בידי המדינה יפסיקו להציג את עבודותיה עד שהמדיניות הממשלתית כלפי מצב זה תשתנה. נטירק, המשחקת את עצמה במיצג כפליטה כורדית, אומרת לשטיירל, המגלמת את פלוריאן, חבר מפלגת הנוצרים הדמוקרטים של אנגלה מרקל:

"אם לא היית חושש שאנשים כמוני יבואו לכאן, ארדואן לא היה מרגיש כל כך נוח להשליך אנשים לכלא."

[5] 4. Berliner Herbstsalon | Women for Rojava | Intervention

Video of 4. Berliner Herbstsalon | Women for Rojava | Intervention
Intervention for the opening des 4. Berliner Herbstsalons 'Women for Rojava' by Bilgin Ayata, Heja Netirk, Hito Steyerl and Anina Jendreyko

התערבות, עבור הפתיחה של ה-Herbstsalons Berliner "נשים למען רוג'בה"
בילגין איאטה, הייה נטירק, היטו שטיירל ואנינה יינדרייקו

העבודה*רישומים חבויים* מורכבת מ-130 דפים של נייר חום, שכל אחד מהם מכיל רישומים בפחם ובעיפרון צבעוני, לצד טקסט בכורדית. נסיבות יצירת העבודה, ואופייה הנרטיבי לאורך כמה דפי A4, מזכיר את עבודתה של שרלוט סלומון (Salomon)*חיים? או תיאטרון?*)*Leben? oder Theatre?*(.5בעוד שבעבודתה של סלומון הצופה מובל דרך סיפור שמשלב את הפוטנציאל שבדמיונה של נערה צעירה במציאות המזוויעה של המשטר הנאצי, הקריאה בסיפור של דוגן אינה מותירה מקום לבדיון. תוצאת הדבקות האמנותית של שתי הנשים היא עבודות שלא רק התריסו כנגד סיכויי ההישרדות אלא גם בעצמן היו לעדויות להתנסויות הייחודיות שלהן בעוולות עמוקות וחשוכות.

[6] SMALL.jpg

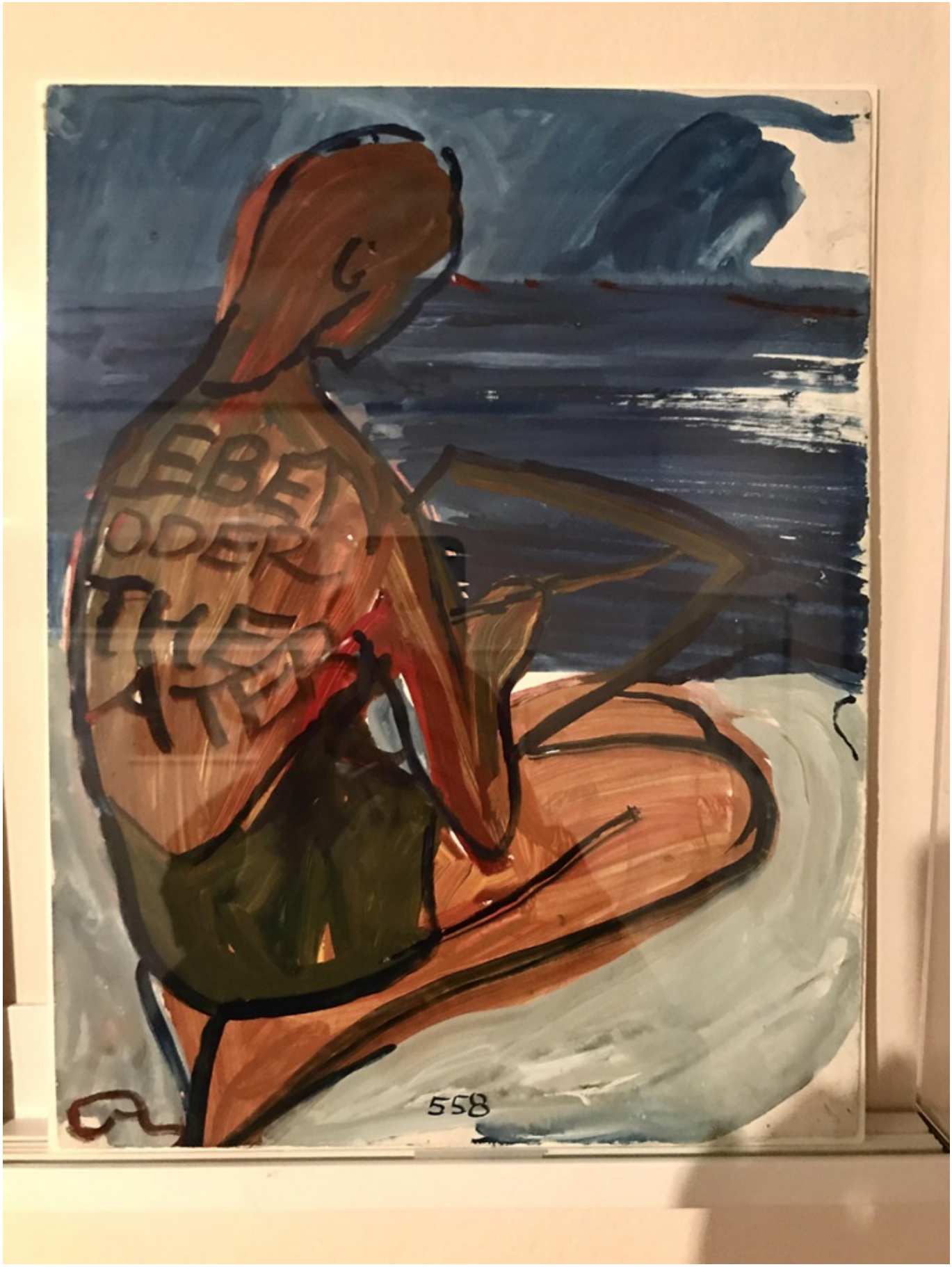

[7]
חיים? או תיאטרון? הרישום הסופי, 1941-1942, גואש על נייר, 32.5X25 ס"מ
צולם בידי שרלוט בלייכר בתערוכה "חיים? או תיאטרון?" במוזיאון היהודי בלונדון, 2019

סלומון נאלצה להחביא את היצירה העצומה שלה מהמשטר הנאצי, ודוגן אף היא הייתה צריכה להסתיר את עבודתה מפני שומרי הכלא. היא מסבירה את המרכיב 'החבוי' של העבודה בדף הטקסט הראשון, המלווה רישום פחם בו היא נראית רוכנת על פיסת נייר:

> הרישום אסור כאן, אבל מצאתי דרך לעקוף את האיסור: חברתי נאז אוקי (Oke) שולחת לי מכתבים ומשאירה את צדו האחורי של הנייר ריק. כל לילה אני רושמת בהיחבא על גב הנייר ושולחת את הדפים חזרה, גם כן בהסתר. אני מקווה שהרישומים יגיעו אליך.'

[8] Zehra-Doghan-Detail small.jpg

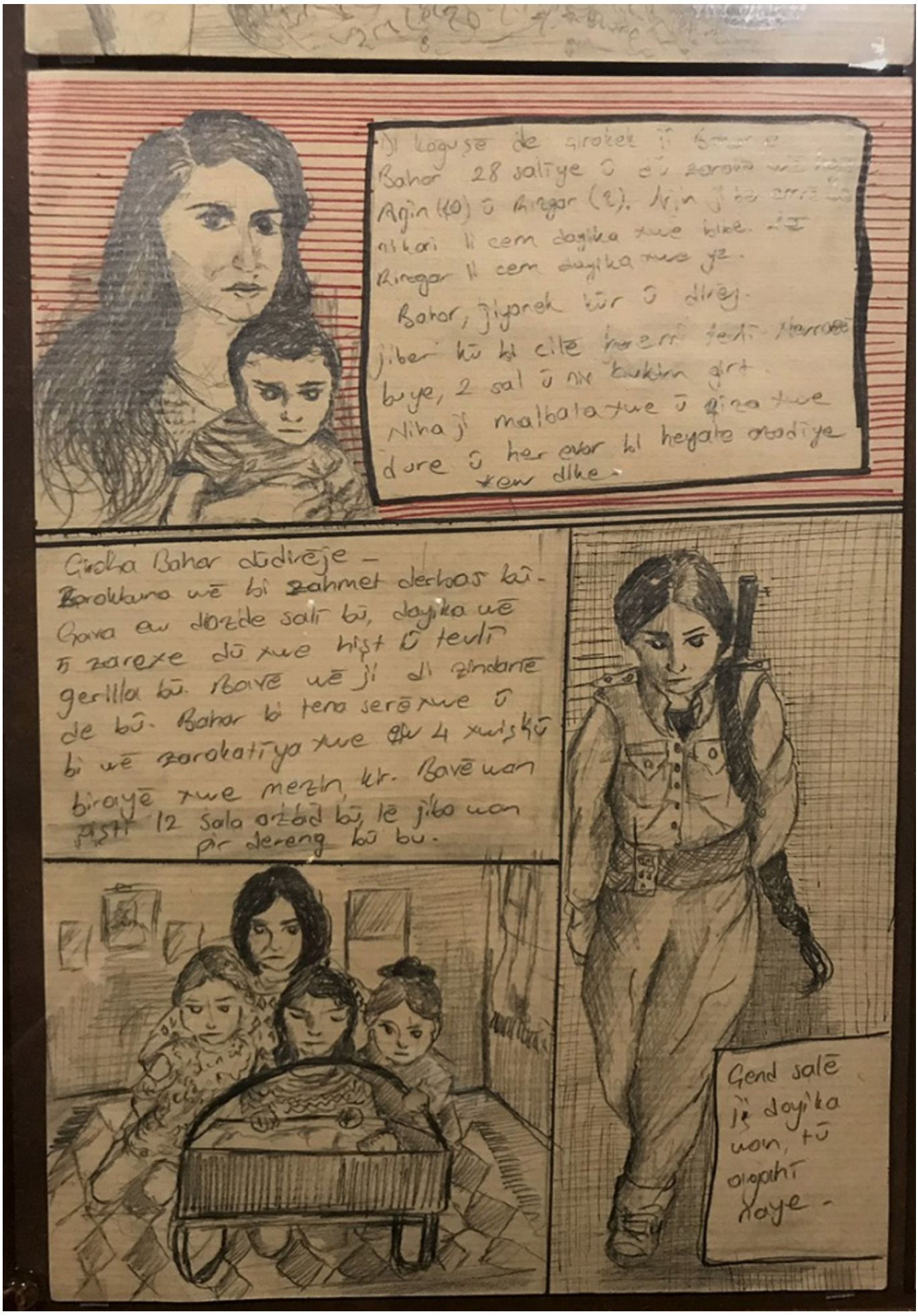
Di koguşe de girokek ji Bahar e
Bahar 28 salīye û dû zarokê wē hey
Arjin (10) û Rizgar (2). Arjin ji ber emrê
nikari li cem dayika xwe bibe. Lê
Rizgar li cem dayika xwe ye.
Bahar, jiyanek kūr û dirēj.
jiber kū bi cilē herem tevlī Nerrazē
buye, 2 sal û nîv bukim girt.
Niha ji malbata xwe û rīza xwe
dure û her evar bi heyate azadīye
xew dike.
Giroka Bahar dūdirēje –
Zarokbuna wē bi zahmet derbas bû.
Gava ew dozde salī bū, dayika wē
ū zarexe dū xwe hişt û tevlī
gerilla bū. Bavē wē ji di zindanē
de bû. Bahar bi tena serē xwe û
bi wē zarokatīya xwe ew 4 xwişkū
birayē xwe mezin, kir. Bavē wan
piştī 12 sala azad bū, lē jiba wan
pir dereng bū bu.
Gend salē
ji dayika
wan, tū
agahī
naye.

[9]פרט מההצבה
צולם בידי שרלוט בלייכר בביאנלה ה-11 של ברלין, מכון KW לאמנות עכשווית

הסדרה מתחילה בכניסתה של דוגן לכלא ובתיאור האירוע שהוביל למעצרה. הדף האחרון בעבודה מציג את שחרורה – '*חשתי כמו ציפור שבורת כנפיים. הייתי אבודה – לא חופשיה ולא אסירה*'. על הדפים שבין שתי נקודות אלו אין חותמת זמן ספציפית, והתוכן נע בין דיווחים על השגרה שלה ותצפיותיה מבית הסוהר, סיפורים של חברותיה לתא ושל אסירות לשעבר והמאבק שמספק תובנה עמוקה יותר אל תוך המלחמה הארוכה העומדת בפני הקהילה הכורדית. העבודה '*רישומים חבויים*' היא עבודת אמנות, יומן, ספר היסטוריה, מיזם עיתונאי וגם ראייה.

הטקסט המלווה את עבודתה של דוגן בביאנלה של ברלין מסווג אותה כרומן גרפי, אולם המילה 'גרפי' מקבלת כאן עוד משמעות. בין תמונות מעודדות של דוגן וחברותיה מבצעות פעולות יום-יומיות ביחד, ישנם גם רישומים של גופים קשורים כהכנה לעינויים, או סצנה שבה הגופה כבר איננה, ונראות רק שאריות דם. המשפטים המלווים את הדימויים הגרפיים כתובים בפשטות, אך הם עתירי פרטים, כולל שמות ומספרים. תוך שיטוט בעבודה הצופה מוצא את עצמו תוהה, 'חיים, או תיאטרון?' למרות הסיווג כרומן, אין שום דבר בדיוני בתוכן העבודה.

לפני מעצרה, דוגן הקימה את סוכנות הידיעות JINHA [10], ביחד עם עוד חמש נשים. צוות ערוץ החדשות המקוון הורכב כולו מנשים והחדשות היומיות עסקו בנושאים הקשורים לנשים. אחת המייסדות ציינה בראיון את הצורך באלטרנטיבה להתניה הנרחבת של נשים באזור כאחת6הסיבות להקמת JINHA. ביולי 2020, נשים לקחו חלק בקמפיין ברשתות החברתיות, #blackandwhitechallenge, שהיה אמור לעורר מודעות ולהראות הזדהות עם קורבנות רצח הנשים המתמשך בטורקיה.7למרות הקמפיין ברשתות החברתיות, ברור כיום שמצב הנשים בטורקיה לא השתפר. אי לכך, אין זה מפתיע שלקראת סוף 2016, זמן קצר אחרי מעצרה הראשון של דוגן, אתר JINHA נסגר והוחרם על ידי השלטון בטורקיה.8אולם, בתחילת השנה הנוכחית, הסוכנות הצליחה להיפתח מחדש, תחת השם JINHA NU, כלומר JINHA החדשה.9הסוכנות התחילה שוב לחלוק סיפורים של נשים שמאבקיהן נמשכו והעמיקו.

בדפיה של דוגן הנשים מקבלות קול מרכזי. עוד בהתחלה, כשהתייחסה לתגובות של כורדים בעקבות שורה של תקיפות ב-2015, היא הצהירה: '*נשים הובילו את ההתנגדות הזאת*', ואחר כך הוסיפה: '*במלחמה זו, האימהות הן שסבלו יותר מכל אחד אחר*.' לאורך הדפים, היא מציגה לצופים כמה מהדמויות שאיתן בילתה בתא, להן היא מקפידה לקרוא 'Comrades'. בנוסף לעוצמה שבסיפורה המזעזע של כל אישה, יש תמונות שלוכדות את התחושה החזקה של קהילה בין כולן – דימויים של הנשים קוראות שירה זו לזו, מטפלות בחולות, ומייצרות צעצועים עבור תינוקה של אחת מהן, החיה עמן בתא. '*גם במצבים הקשים ביותר, הנשים מצליחות להסתדר*', היא כותבת.

תחושות של תקווה, כוח ועמידות מלוות את הסיפורים על עינויים, אונס ומוות. עצם היצירה של*רישומים חבויים*היא פעולה של התרסה. קיומה של העבודה הוא הבטחה שהסיפורים יועברו הלאה ושרצון האנשים להתנגד ישתמר. אחרי שדוגן השתחררה מבית הסוהר היא נאלצה לעזוב את טורקיה, וכעת היא חיה בלונדון. עכשיו, כשאין ביכולתה להיות ממשית על אדמת מולדתה, האמנות שלה הפכה לאמצעי להתנגדות מרחוק.

[11] Zehra Doğan - Berlin Biennale 2020

Video of Zehra Doğan - Berlin Biennale 2020
Zehra Doğan work Xêzên Dizî (The Hidden Drawings) at the Berlin Biennale, 4 September 2020.
Video by Kedistan

עבודתה של זהרה דוגן "הרישומים החבויים" בביאנלה של ברלין, 4.9.2020
וידאו: קדיסטן

1. Clémence Scalbert-Yücel, 'The Invention of a Tradition: Diyarbakır's Dengbêj Project', https://journals.openedition.org/ejts/4055 European Journal of Turkish Studies, October 2009,

, accessed 16.11.2020[12]

- 2. האתר הרשמי של זהרה דוגן: https://zehradogan.net/home/ , accessed 17.11.2020[13]
- 3. שם
- 4. Natalie Muller, 'German arms exports to Turkey at highest level since 2005', Deutsche Welle, 17 October 2019, https://www.dw.com/en/german-arms-exports-to-turkey-at-highest-level-since-2005/a-50866242 accessed 18.11.2020 [14]
- 5. העבודה "חיים? או תיאטרון?" של שרלוט סלומון נמצאת באוסף המוזיאון להיסטוריה יהודית באמסטרדם. https://jck.nl/en/exhibition/charlotte-salomon-life-or-theatre accessed 18.11.2020 [15]
- 6. Norma Costello, "Interview: Meet the Women of JINHA, the Kurdish All-Female News Agency," Vice, 22 January 2016, https://www.vice.com/en/article/pp4xpb/inside-a-kurdish-all-female-news-agency-765 accessed 18.11.2020 [16]
- 7. Black and White campaign highlights femicide in Turkey," BBC, 30 July, https://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-53596483 accessed 18.11.2020[17]
- 8. Alexandra Sims, "Turkish Authorities Shut Down First Kurdish All-female News Agency," The Independent, 1 November 2016, https://www.independent.co.uk/news/world/europe/turkish-authorities-shut-down-first-international-feminist-news-agency-a7390766.html accessed 18.11.2020 [18]
- 9. "NuJINHU, a New Voice for Women in the Middle East', ANF News, 6.01.2021, https://anfenglish.com/women/nujinha-a-new-voice-for-women-in-the-middle-east-49150 accessed 24.08.21 [19]

Source URL: https://www.tohumagazine.com/he/article/%D7%94%D7%A8%D7%99%D7%A9%D7%95%D7%9E%D7%99%D7%9D-%D7%94%D7%97%D7%91%D7%95%D7%99%D7%99%D7%9D-%D7%A9%D7%9C-%D7%96%D7%94%D7%A8%D7%94-%D7%93%D7%95%D7%92%D7%9F

Links
[1] https://tohumagazine.com/sites/default/files/BB11%20Zehra%20Do%C4%9Fan_installation%20view_05%20small.jpg
[2] https://zehradogan.net/
[3] https://www.tohumagazine.com/he/file/bb11-zehra-do%C4%9Faninstallation-view02-smalljpg
[4] https://tohumagazine.com/sites/default/files/BB11%20Zehra%20Do%C4%9Fan_installation%20view_02%20small.jpg
[5] https://www.tohumagazine.com/he/file/4-berliner-herbstsalon-women-rojava-intervention
[6] https://www.tohumagazine.com/he/file/smalljpg-0
[7] https://tohumagazine.com/sites/default/files/SMALL.jpg
[8] https://www.tohumagazine.com/he/file/zehra-doghan-detail-smalljpg
[9] https://tohumagazine.com/sites/default/files/Zehra-Doghan-Detail%20small.jpg
[10] https://jinhaagency.com/en
[11] https://www.tohumagazine.com/he/file/zehra-do%C4%9Fan-berlin-biennale-2020
[12] https://journals.openedition.org/ejts/4055
[13] https://zehradogan.net/home/
[14] https://www.dw.com/en/german-arms-exports-to-turkey-at-highest-level-since-2005/a-50866242%20accessed%2018.11.2020
[15] https://jck.nl/en/exhibition/charlotte-salomon-life-or-theatre%20accessed%2018.11.2020
[16] https://www.vice.com/en/article/pp4xpb/inside-a-kurdish-all-female-news-agency-765
[17] https://www.bbc.com/news/blogs-news-from-elsewhere-53596483
[18] https://www.independent.co.uk/news/world/europe/turkish-authorities-shut-down-first-international-feminist-news-agency-a7390766.html
[19] https://anfenglish.com/women/nujinha-a-new-voice-for-women-in-the-middle-east-49150